

Impactul gender asupra activităților agricole din R. Moldova.

Valeriu Sainsus, dr, conf. universitar
demograf, inginer-superior.
Direcția "Climatologie aplicată"

Femeile au un rol important în societatea civilă și în creșterea economică a zonelor rurale. Cu toate acestea, pe plan mondial dețin, în medie, doar 15% din terenuri, iar în țările în curs de dezvoltare mai puțin de 2%.¹ Deși, reprezintă peste 50% din populația Uniunii Europene, femeile constituie 46,4% din populația active. Iată de ce problematica egalității de gen nu este doar o problemă a femeilor, ci de importanță pentru productivitatea din agricultură, securitate alimentară și dezvoltare rurală. Femeile rurale nu constituie un grup omogen. Rolul și contribuția în societate, precum și interesele, necesitățile și aspirațiile lor diferă în funcție de vârstă, structura și dimensiunea familiei lor, respectiv de vârsta copiilor lor.

Inegalitatea de gen în spațiul rural se reflectă mai ales în privința proprietății funciare, acces la educație, formare profesională, și locuri de muncă.² Femeile încă mai au de depășit obstacole în demararea și operaționalizarea afacerilor. Dintre aceste bariere, cele mai des menționate sunt: accesul la finanțare, reglementări nefavorabile în domeniul afacerii, bariere culturale, alegerea domeniului de activitate și a tipului afacerii, lipsa informațiilor și a posibilităților de dezvoltare profesională în domeniul respectiv, lipsa contactelor și a accesului la sprijin social și networking, diferențe între sexe în modul de abordare al afacerii, segregarea educațională și ocupațională, cerințe concurențiale de ocupare a timpului (dubla povară a responsabilităților casnice și profesionale)³

Profilul femeilor din mediul rural al R. Moldova. Comitetul ONU menționează femeile drept unul dintre grupurile vulnerabile din țară, iar printre factorii principali ai vulnerabilității acestora au fost menționați atât cei de ordin economic, cât și social. Șomajul, diferența de salarizare dintre femei și bărbați sunt menționați ca principalii factori de ordin economic, iar printre cei sociali – traficul și violența în familie. În același raport printre femei, în mod special, au fost evidențiate femeile din mediul rural, ca fiind cele mai afectate de problemele sociale și economice din țară.

Vulnerabilitatea femeilor rurale este explicată de mediul, condițiile în care acestea locuiesc, dar și de un sir de stereotipuri, standarde acceptate de societate, de asemenea și de tradiționalismul existent privind distribuirea rolurilor în familie și în societate între femei și bărbați, în special persistent în localitățile rurale din țară.

În R Moldova femeile din mediul rural constituie aproape 30% din total populația țării și 51% din populația stabilă din mediul rural. Speranța de viață la naștere a femeilor de la sate este cu peste 3 ani mai redusă decât a femeilor din orașe, iar vârsta medie a acestora este cu 1,2 ani mai mică, acest decalaj în ultimul deceniu înregistrează tendințe spre creștere. Coeficientul de îmbătrânire printre femeile rurale fiind într-o ascendență continuă, este deosebit de înalt și a constituit peste 20%, depășind acest indicator pentru femeile din orașe. De asemenea, și speranța de viață la 60 ani pentru femeile de la sate a fost în 2024 cu 2,4 ani mai mică decât a celor de la orașe (18,59 rural și 20,99 urban). Printre femeile implicate în migrația la muncă ponderea celor din mediul rural este de circa 70%. Valoarea acestui indicator este deosebit de semnificativă dacă de constatat că, ponderea femeilor în vârstă de 25-59 ani (vârsta activă de muncă) în totalul

¹ Franic, Ramona, Dwyer, Janet, Lewis, N. (2015) International Day of Rural Women 2015. Compilation of an in-depth analysis and a study. Workshop 15 October 2015. Study for the FEMM COMMITTEE, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs, Women's Rights & Gender Equality, European Parliament, p. 6.

² Franic, Ramona, Dwyer, Janet, Lewis, N. (2015) International Day of Rural Women 2015. Compilation of an in-depth analysis and a study. Workshop 15 October 2015. Study for the FEMM COMMITTEE, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs, Women's Rights & Gender Equality, European Parliament, p. 8.

³ European Institute for Gender Equality (2014) Good practices in the area of women's entrepreneurship. Report from consultation meeting, Athens, 27-28 February 2014, European Union, p. 4.

femeilor din localitățile rurale este circa 48% în raport cu 58% printre femeile de la orașe. De asemenea, și raportul de dependență demografică (indicii sarcinii demografice) printre femeile rurale este deosebit de mare, atingând 70 persoane în vârstă inaptă de muncă la 100 persoane în vârstă aptă de muncă.

Condițiile de viață relativ modeste de la sate, lipsa facilităților necesare pentru trai, nu contribuie la stimularea reîntoarcerii femeilor acasă, mai degrabă impulsionează plecarea din sate a persoanelor tinere, care ating vârsta majoratului, ceea ce contribuie și mai mult la procesul de îmbătrânire a populației rurale. Considerând că femeile de la sate trăiesc cu 8,2 ani în medie mai mult decât bărbații, iar raportul de feminitate pentru populația în vârstă de 65 de ani și peste în mediul rural a evoluat, se poate concluziona că în sate persistă o pondere semnificativă de femei vârstnice singuratice, care cu greu își asigură traiul, având în vedere posibilitățile reduse de obținere a veniturilor necesare pentru existență (pensiile mici, necesitatea prelucrării pământului, muncile agricole grele).

Printre femei rata sărăciei absolute constituie 15,6% în mediul rural în comparație cu doar 4,8% printre femeile de la orașe. Vârsta pare a fi unul din factorii care conduc la vulnerabilitatea femeilor rurale privind nivelul de trai. Mai afectate de sărăcie în mediul rural par să fie femeile vârstnice, dar și cele tinere în vârstă de 25-44 ani. Sunt evidente discrepanțele privind oportunitățile de a obține venituri în orașe versus lipsa acestor posibilități la sate, diferențele între ratele sărăciei acestor grupuri sunt deosebit de semnificative. Este de menționat aici și vulnerabilitatea copiilor, deoarece aceste femei sunt cele din vârstă fertilă, potențial cu copii minori.

O pondere importantă dintre femei au fost cele care în anii 90 au reacționat la schimbările socio-economice impuse de criza mondială din acea perioadă. Pierderea locurilor de muncă, lipsa veniturilor necesare pentru trai, creșterea sărăciei au impulsionat căutarea posibilității obținerii mijloacelor necesare pentru existență, pentru educarea copiilor, care a rezultat în migrația acestora în afara țării, o tendință nouă în dimensiunea rurală. Peste hotare pleacă femeile în vârstă fertilă, ceea ce conduce la deteriorarea structurii socio-demografice a populației țării. Impactul migrației femeilor de vârsta respectivă asupra proceselor demografice este duală: în primul rând, reducerea numărului femeilor în vârstă aptă de muncă conduce la creșterea ponderii celor de vârstă înaintată, în al doilea rând, rezultă în reducerea natalității, prin urmare, se deteriorează procesul de reproducere naturală a populației, care, pe lângă îmbătrânire, conduce la diminuarea populației țării. Peste 2/3 dintre femeile, care pleacă peste hotare în scop de muncă, au vârsta de 15-44 ani, ponderea grupului de vârsta respectivă constituie 66,6%. Contingentul de femei migrante care pleacă din localitățile rurale este mai tânăr, femeile până la 35 ani constituie 46,9% față de 33,2% femei de aceeași vârstă din mediul urban, până la 44 ani 70,5% din mediul rural, 57,4% - din urban. De aici și îmbătrânirea mai rapidă a satelor Moldovei, unde coeficientul de îmbătrânire printre femeile rurale a depășit cifra de peste 19%⁴

În majoritatea zonelor rurale există tendința de angajare a femeilor în mai puține sectoare decât bărbații. În general, trei tipuri de activități economice sunt în mod special disponibile în localitățile rurale din țară, acestea fiind agricultura, sfera socială și comerțul, acesta din urmă este prezent preponderent prin unități mici de comerț. Astfel, aproape jumătate dintre femeile rurale activează în agricultură, circa 27% - în administrarea publică, învățământ, sănătate și asistență socială, 11% - în comerț. În sectorul agricol, în principal femeile sunt angajate în agricultura de subzistență, care este principala sursă de alimentare și de venit în multe comunități rurale. De fapt, un număr considerabil de femei din mediul rural, care desfășoară activități independente, se orientează preponderent spre producerea producției alimentare pentru consumul propriu în gospodărie.

Considerente generale de gen în activitățile agricole. Agricultură este un sector important al economiei Republicii Moldova, contribuind semnificativ la dezvoltarea țării și la

⁴ BNS, <http://statbank.statbank.md/pxweb/Database/RO/02%20POP/POP01/POP01.asp>, Coeficientul îmbătrânirii populației, 1980-2024.

asigurarea mijloacelor de trai pentru o mare parte a populației țării. Femeile au un rol esențial în activitățile agricole, aducând o contribuție valoroasă la producția agricolă, securitatea alimentară și bunăstarea familiilor lor, precum și comunităților rurale.

Femeile joacă un rol important în agricultura mondială în calitate de fermieri, lucrători și antreprenori, dar în general, se confruntă cu mai multe restricții decât bărbații în ceea ce privește accesul la resurse agricole, inputuri și servicii. Implicarea femeilor aduce stabilitate, inovație și viziune în mediul rural.

Agricultura ca sector de activitate economică națională a fost și rămâne unul feminizat, 60% din angajați erau femei. Explicațiile sunt că, industrializarea a creat șanse, cu precădere, pentru forțele de muncă masculine, la care s-a manifestat aditional, eliberarea forței de muncă masculine prin mecanizarea masivă a agriculturii în ultima jumătate de secol. Femeile mai puțin se regăsesc în sectorul agricol la moment ele constituie (39,1%), și 61,9 bărbați.⁵ Distribuția exploatațiilor la nivel național este de 36% femei și 64 bărbați. (Vezi figura 1).

În diferite regiuni situația este aproape asemănătoare cu cea națională, excepție face aria geografică din preajma orașului Chișinău, cu 41%. Cea mai mică pondere a exploatațiilor agricole sunt în UTA Găgăuzia de numai 33%. Pe grupe de vârstă domină categoriile de populație cu o pondere semnificativă a lucrătorilor **peste 50-60 de ani**, indicând o îmbătrânire a populației agricole și o lipsă de atragere a tinerilor, deși există inițiative pentru revitalizarea sectorului prin programe europene și sprijin pentru fermierii tineri, focusul rămânând pe modernizare și digitalizare. Numărul de **exploatanți bărbați este cel mai mare în grupa de vârstă 45-54 ani**, cu 28%, iar cel al **femeilor exploatanți este cel mai mare în grupa de vârstă 65 de ani și peste**. Numărul exploatanților femei se află în continuă creștere în grupele de vârstă mai înaintată.

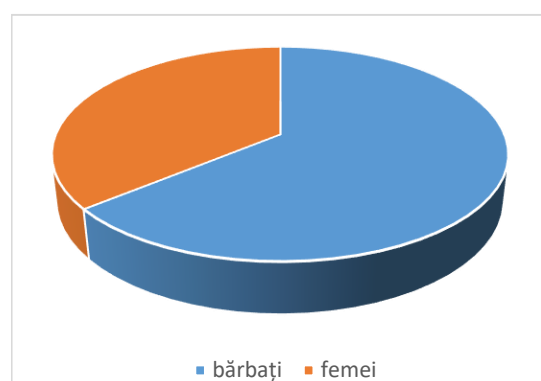
În toate grupele de vârstă, ponderea bărbaților este considerabil mai mare decât cea a femeilor, cu excepția grupei de vârstă cea mai înaintată (65 de ani și peste) unde numărul femeilor depășește pe cel al bărbaților. În general, datele recensământului indică o îmbătrânire a populației rurale, fapt ce poate fi explicat prin emigrarea tineretului rural, iar suprareprezentarea femeilor în grupa de vârstă 65 de ani și peste ar putea fi o consecință a speranței de vârstă relativ mai mare a acestora.

Cu toate acestea, femeile din acest sector se confruntă cu numeroase provocări și inegalități care le limitează oportunitățile, accesul la resurse și participarea deplină în agricultura din Republica Moldova.⁶

În Republica Moldova, 19% din terenurile agricole sunt deținute de femei, însă, suprafața acestora este cu aproximativ 30% mai mică decât cea administrată de bărbați. De asemenea, doar 7,9% din aceste terenuri beneficiază de sisteme de irigații, evidențiind disparitățile de gen în accesul la resurse esențiale, ceea ce impactează negativ productivitatea în sectorul agricol. Datele statistice evidențiază prezența semnificativă a femeilor în sectorul agricol din Republica Moldova.

Conform Recensământului General Agricol din 2011, femeile reprezentau 36.4% din totalul deținătorilor de exploatații agricole fără statut juridic și 14.3% din managerii exploatațiilor

Figura 1. Ponderea exploatațiilor fără personalitate juridică conduse de femei și de bărbați.

⁵ Datele BNS, 2024.

⁶ https://www.keystonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2024/09/RAPORT-Abordarea-inegalitatilor-de-gen-in-accesul-la-finantare-in-agricultura-Analiza-cauzelor-si-recomandari-pentru-politici-si-programe-incluzive-in-Republica-Moldova.pdf?fbclid=IwY2xjawFXc2tleHRuA2FlbQlXMAABHwM0WFDlXlDeLL8WzYuIM59TiG1gAMNaiqso6hmkv_LergyX4YM3M_gHCA_aem_zPZlCqFklXN7SLKRs-iJaw

agricole cu statut juridic. În anul 2023, 10,7% dintre beneficiarii de subvenții au fost femei. Aceste cifre indică faptul că, deși femeile sunt activ implicate în activitățile agricole, ele sunt subreprezentate în pozițiile de conducere și în rândul fermierilor cu exploatații mai mari și formalizate.

Dimensiunea medie a exploatațiilor conduse de femei este cu aproximativ 30% mai mică decât a celor conduse de bărbați. De exemplu, pentru exploatațiile agricole fără statut juridic, suprafața medie a exploatațiilor conduse de femei este de 0.86 hectare, comparativ cu 1.21 hectare pentru cele conduse de bărbați.

Această diferență sugerează că femeile se confruntă cu bariere suplimentare în accesarea și controlul terenurilor agricole, ceea ce le poate limita potențialul de creștere și dezvoltare a afacerilor. Datele Recensământului General Agricol din 2011 confirmă, că femeile dețineau sub 12% din totalul utilajelor și echipamentelor agricole, cu excepția mini-tractoarelor. Acest acces limitat la mecanizare poate avea un impact negativ asupra productivității și eficienței muncii agricole desfășurate de femei, obligându-le să se bazeze pe metode manuale și consumatoare de timp.

Nivelul de instruire pe categoria de gen diferă, mai puțin de 20% din totalul exploatanților au absolvit o formă de învățământ agricol. Un decalaj mai mare pe sexe se poate observa în nivelul de instruire profesional: ponderile sunt scăzute la ambele sexe, dar doar 6% din exploatanții femei au participat la o formă de învățământ profesional, în comparație cu 12% în cazul bărbaților. La învățământul superior, decalajul între sexe este minim, mai puțin de un punct procentual.

Contribuția la munca agricolă pe criteriul gen este diferită. Femeile și bărbații petrec un volum de timp similar în cadrul activităților agricole din exploatație - atât zilnic cât și în cursul anului. În cazul exploatanților femei, ponderea femeilor care lucrează până la patru ore este puțin mai mare decât cea a exploatanților bărbați (cu 4,3 %). În consecință, ponderea bărbaților care lucrează mai mult de patru ore zilnic este puțin mai mare decât cea a femeilor. Observând timpul alocat de exploatanți activităților agricole (în cadrul exploatației) în decursul anilor, rezultatele sunt similare, adică nu sunt vizibile disparități majore între sexe.⁷

Activitatea pensionarilor în agricultura R. Moldova este esențială, aceștia contribuind cu experiență vastă la gospodăriile țărănești și terenurile private, asigurând continuitatea producției agricole, de la munca fizică la sfaturi tehnice, fiind o resursă vitală, deși, se confruntă cu provocări legate de sănătate, infrastructură și lipsa sprijinului tinerilor, formând coloana vertebrală a sectorului rural și asigurând hrană, dar necesitând mai multă susținere pentru modernizare și condiții de muncă decente. Pensionarii susțin tinerile familii de fermieri cu îngrijirea copiilor sau cu sfaturi practice. În concluzie, pensionarii sunt "coloana vertebrală" a agriculturii tradiționale și de subzistență din Moldova, dar necesită o mai mare recunoaștere și sprijin pentru a depăși obstacolele și a asigura sustenabilitatea sectorului.

În concluzie, constatăm diferențe pronunțate de gen în mediul rural care sunt determinate de specificul activităților rurale, dar și a tradițiilor, noilor dimensiuni intervenite în nivelul de trai și modul de viață rurală. Diferențele de gen crează dezechilibru, inegalități și incomoditate socială pentru această categorie de populație. Integrarea europeană, modernitatea necesită politici durabile de atenuarea a acestor procese declanșate și prezente în spațiul rural din perspectiva de durată medie.

Bibliografie:

1. Valentin-Mihai BOHATEREȚ, STUDII ȘI CERCETĂRI DE ECONOMIE RURALĂ, Tomul XV, Repere rurale actuale în Moldova, Iași 2016.
2. https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Moldova/Attachments/Publications/2017/08/Womens%20profiles/001_machet-FEMEILE-Rurale_TIPAR_27-05-2016.pdf
3. https://statistica.gov.md/files/files/Recensamint/Recensamint_agricol/Femei_barbati_agr/Femei_barbati_agric_rom.pdf
4. BNS, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/02%20POP/POP01/POP01.asp>, Coeficientul îmbătrânirii populației, 1980-2024.